

ej fastnat straxt vid nedre kanten af tjäru-ringen, utan kommit up alt til den öfra, fast än ringen merendels var öfver en tvärhand bred. Är det då icke troligt, at några torde hafva sluppit öfver hela ringen; utan at fastna? Det vore fördenkskul mycket nyttigt, at påfinna någon tjänlig blanning til tjäran, som ej så lätt stelnade af köld, utan hölle sig länge klibbig nog.

Således kan jag väl ej göra mig såkert hopp, at nästa år aldeles blifva fri för Frost-fjärils mask i mina Trågårdar: men tviflar dock ej, at ju där af skal blifva oändeligen mindre antal, än tilårnadt var, om alla Honor förledne höst fått hafva fritt spel. Jag årnar flera år på lika fått fortfara, och förmodar, at de ändteligen skola kunna aldeles utödas. Til den ändan har jag låtit näfver-bindningen sitta kvar på tråden, hvilken jag icke tror kunna skada dem.

Anmärkningar öfver Blod-koppor, gjorde vid Kopp-smittan i Stockholm, åren 1760 och 1761,

Af
GABRIEL LUND,
Medic. Doct.

Den svåra och långsamma Kopp-smitta, som åren 1760 och 61 var gångse i Stockholm, besynnerligen på Södermalm, hvars dödande art,

art, närmare af Tabellerna (*) är at inhämta, och hvilken i anseende til des s svåra tilfällen, såsom stark nåsblod, fläckar, frisel-utslag, inflammation i hals och lungor, med mera, var märkvärdig, har gifvit mig anledning til några anmärkningar, i synnerhet öfver de så kallade Blodkoppor.

Desse visste sig, 1760 om hösten och et stycke på vinteren, jämväl ock 1761 om våren, här och där hos folk af mindre förmögenhet; men, Gudi låf! nog sparsamt, så at 5 til 6 stycken barn, voro endast af dem angrepne, så mycket jag kunde få veta. Dock, som desse Koppor voro farlige och dödande, förtjente de så mycket mer upmärksamhet, och förhöllo sig på följande sätt:

Början af sjukdomen, eller des första stadium, var aldeles lika med andra svåra Koppor: hetta, hufvudvärk, ångflan och upkastningar infunno sig; men i synnerhet visste sig en stor matthet och svaga lifskrafter, hvilket en liten och hastig puls, jämte svår andedrägt, gaf tilkänna; gemenligen var ock durklopp med i spelet.

Med andra dygnet ingick det andra stadium, ty då började röda fläckar visa sig, af hvilka några småningom högde sig, til en liten valnôts storlek, fyllde med blod; andra åter voro mindre, och somliga små, som vanliga sammanflytande Koppor; men större delen af blåforne drog sig ofta så tillbaka in i kroppen, at de knapt voro synlige; åter visste de sig igen i

sitt

(*) År 1760 dödde här 848, och år 1761, 235 Barn i Kopporna.

sitt förra skick, och kunde denna omväxling råcka hela 2 dygn. De af Koppor ej angreppna ställen, voro bleka, och kring om Kopporne syntes ingen inflammation. Härvid förtfor ångslan och matthet med liten och snabb puls; hettan var ej synnerligen håftig, men nåsblod infann sig som oftast, och man hade nog göra, at någorlunda kunna dämpa durkloppet.

I 3:dje, eller det så kallade suppurations stadium, blef ingen suppuration. Kopporne voro lika som förut, fyllde med blod; och då barnen, som af ångslan kastade sig hit och dit, gnedo sönder Kopporna, färgade den utrundna bloden lentyget, äfven som annan blod, dock något blekare. Jag kunde väl ej märka, at botten af Kopporna, då blåsorne refvos sönder, var gangrænerad; men då blåsan fick lägga sig ned, hände, at stället, efter en liten tid, svartnade. Nu växlade hetta och köld om hvarannan; nåsblod instälde sig åter skäftals; blodblandade excrementer viste sig; lifs-krafterna försvagades mer och mer; ångslan och mattheten tog öfverhand, så at de sjuke gemenligen dogo på 5:te dygnet efter utbråttets början.

Hvarken Nitrosa, acida mineralia vitriolica, Emulsiva, Diluentia, Camphorata eller Chinata ville någon ting til sjukdomens häfvande uträtta; men de så kallade hjertstyrkande medel, tyktes aldrabåft hålla Kopporna ute. Bad nyttjades för några utan verkan; åderlåtning, Spanska flugor och senaps-degar, funnos ock mindre tjänlige. Med velar, doppade i victriol- eller alun-vatten, hindrades nåsbloden, och Rhabbarbarina samt lindriga opiata om aftnarna, häm-

made

made durkloppet til en tid; men dessa medel voro endast lindrande, och kunde ej hindra, at ju de af Blodkoppor angrepne barnen alla doggo på 7:de dygnet, råknadt från sjukdomens början.

Hvad som i synnerhet gifvit mig anledning, at som kårtalt vidröra detta slag af Koppor, är, at jag, så väl under den tid jag skött desse Kopp-sjuka barnen, som ock sedermera, flitigt och som oftast efterfökt, hos de vid handen varande Auctorer, som skifvit om Koppor, til at om dem vinna närmare uplysning; men funnit dem uti beskrifningarna vara skiljaktige med ofvananförda.

SYDENHAM (a) talar om et slags sammanflytande Koppor, som åren 1670, 71 och 72 voro gångbara i England, hvilka utbröto på 2:dra eller 3:dje dygnet, med en jämn rödnad öfver hela ansigtet, och på kroppen uphögde sig til en oräknelig hop små blåsor, ibland hvilka här och där, besynnerligen på låren, voro liksom bränn-blåsor, fyllde med tunt blodvatten, hvilket til ymnighet uttrann, då blåsan sönderrefs, och befants det underliggande köttet vara svart, och liksom af kallbrand angripet: lägger ock til, at detta svåra symptome fällan vilte sig, men var alltid dödande.

Detta kommer icke öfverens med de ofvannämde Blodkoppor; ty 1:o slogo desse altid ut på andra dygnet. 2:o. Voro de fyllde med blod och ej blodvatten. 3:o Var ansigtet eller kroppen ingalunda röd öfveralt, utan tvärtom många bleka mellanfällen syntes vid Blodkopporna.

(a) Oper. univ. Edit. nov. pag. 202.

porra. 4:o. Syntes det underliggande köttet ej straxt vara svart, utan svartnade efteråt, då blåsan lagt sig ned. 5:o. Kallar han det endast et symptöm af sammanflytande Koppor.

Icke eller komma de öfverens med de bättre fram (b) beskrefne Variolæ nigræ, eller svarta Koppor, som år 1674 i Ängland voro gångse.

Än mindre kunna dessa Blod-koppor vara af det slag, som BOERHAVE (c) omtalar, churu han nämner blåsor, fyllde med rödaktigt blodvatten, hvilka gifva tilkänna Gangræn; ty alla de uti samma §. förut nämnda omständigheter, finnas ej vid Blod-kopporna.

LISTER nämner hos ALLEN, (d) om et slags sammanflytande Koppor, med violetta och purpurfärgade fläckar, näsblod och blodpink, hos hvilka det tjocka af blodet var mindre sammanhängande. Hos andra åter med blodig urine, däråt det tjocka af blodet var äfven så tunt, som sjelfva blodvatnet; och angifver dessa Koppor af så elak art, at ingen, råger han, blifvit räddad af denna pestilentia. Men då man med dessa Koppor jämför de öfvanomrörda, faller skillnaden genalt i ögonen.

Äfvenså upräknar DE LA METRIE, (e) efter HELVETIUS, 4 slags sammanflytande elaka Koppor, hvaribland det 3:dje slaget, tyckes til någon del komma öfverens, med de af mig anförda. Men 1:o voro blåsorna svarta 2:o.

C

icke

(b) l. c. pag. 233. seq. (c) Aphor. de Cogn. et Cur. morb. p. m. 351. §. 1397. (d) Synopf. Univ. Med. pract. Cap. I. art. 140. p. m. 61. (e) Tr. de la petite verole, pag. 169.

icke mycket uphögdä. 3:o. Rann en svart blod ut, då blåforna öppnades, och bottnen var gangrænerad. 4:o. Låto de sjuke blod-blandad urine, och 5:o. voro de af Koppor ej angrepne ställen svartaktige: hvarat skillnaden nog tydeligen visas. För öfrigt, säger han, at detta slaget hafver nog likhet med SYDENHAMS variolæ confluentes anomalæ. (f)

Likaledes anföres af MEAD, (g) 3 slags elaka Koppor, ibland hvilka det sista kallas variolæ Sangvineæ; men, jämförde med oftånämde Blod-koppor, finnes skillnaden vara nog märkelig. Ty de förra tyckas icke hafva varit af den storlek, som de senare. De förra voro fyllda med en svartaktig blod; de voro förenade med svartblå fläckar. I dessa sökte ock bloden sig våg, icke allenast genom munnen, näsan och ögonen, utan ock alla kroppens öppningar, och i synnerhet genom urinen; de sednare voro endast förknippade med nåsblod och blodiga excrementer. Ibland de förra funnos de, som vid slutet af sjukdomen, nämligen på 9:de eller 10:de dygnet, laxerades med lindriga medel, (b) och således återvunno hålsan; af de senare dogo alla på 7:de dygnet.

Den beskrifning SAUVAGES (i) gifver på variola hæmatodes vel Scorbutica, är til alla delar lika med HELVETII sammanflytande 3:dje slag, hvarom ofvanföre är taladt; men desse, säger han, dödade gemenligen på andra eller 3:dje dygnet,

(f) vid. Supr. (g) de Variolis et morbillis lib. Cap. 2. pag. 17 et 18. (b) l. c. Cap. 3. p. 39. (i) Nosol. Method. Tom. II. P. I. pag. 379.

dygnet, då däremot de i Stockholm gängbare, alltid på det 7:de dödade.

Hos PLENCIZ, (k) finner man en Kopp-smitta omtalt, som år 1742 var gängse, hvilken började med stor matthet, håftig feber, mycken ångslan och benågenhet til sömn. Kopporna plågade flå ut vid slutet af andra, eller början af 3:dje dygnet. De voro ej sammanflytande; men små och nedtryckta. Några af dem voro blåaktiga eller svarta. Så voro vål ock, til en del, de Koppor beskaffade i början, som af mig äro nämde; men som på anförda ställe ej talas om blåsor, fyllda med blod, utan endast, at några af Kopporna blånade eller svartnade, kunna de icke egenteligen kallas Blod-koppor.

*Observationer på Solens Förmörkelse,
d. 4. Junii 1769, gjorda på Ob-
servatorium i Stockholm,*

Af

PEHR WARGENTIN.

Observationer på denna Förmörkelse voro angelägna, emedan man såg förut, det ock utgången besannat, at de skulle blifva nästan det enda medlet, hvarigenom Meridian-
C 2

(k) Oper. Med. Phys. Tract. II. de Variolis. pag. 51. §. XL.